
Віталій ПОЛЬЧІЙ, магістрант
Науковий керівник: **д.геог.н., проф. Царик Л.П.**

ЕКОЛОГІЧНА ОЦІНКА ЗАПОВІДНИХ ОБ'ЄКТІВ БАЙКОВЕЦЬКОЇ ТЕРИТОРІАЛЬНОЇ ГРОМАДИ

Сучасна екологічна ситуація у Тернопільській області є складною, а особливо у приміських громадах, до яких належить і Байковецька. Її приміське положення вимагає значної уваги до збереження природних ландшафтів та біорізноманіття, що збереглися і охороняються на заповідних територіях і об'єктах. Заповідні території служать не тільки резервуарами біорізноманіття, а й важливими центрами наукових досліджень, освіти, екологічного туризму та рекреації. Вони сприяють підтриманню природних ландшафтів і виконують функції стабілізації екосистем, очищення води та повітря, збереження популяцій рідкісних і зникаючих видів.

Байковецька сільська територіальна громада, що розташована в Тернопільському районі, є природно багатогою територією з великим потенціалом для розвитку заповідної справи. На її території розташовано ряд природних об'єктів, що можуть стати основою для створення нових заповідних територій або для розширення існуючих. Це обумовлює необхідність проведення детальної екологічної оцінки заповідних об'єктів громади, виявлення їхніх сильних та слабких сторін, а також розробки рекомендацій для збереження та відновлення природних комплексів.

Метою цієї публікації є всебічний аналіз існуючих заповідних об'єктів на території Байковецької сільської територіальної громади, оцінка їхнього екологічного стану, виявлення екологічних загроз та розробка науково обґрунтованих рекомендацій щодо збереження біорізноманіття та оптимізації заповідної мережі.

Заповідні території є надзвичайно важливими для збереження екологічної рівноваги в межах громади. Вони виконують декілька ключових екологічних функцій:

- збереження біорізноманіття. Заповідники, природні резервати та інші охоронювані території дозволяють зберігати рідкісні види флори та фауни, а також сприяють відновленню популяцій, що перебувають під загрозою зникнення. Це збереження є критичним для підтримки стабільності екосистем.

- відновлення природних процесів. У межах заповідних територій природні процеси можуть протікати без втручання людини. Це дає змогу вивчати їх у природних умовах і відновлювати природні механізми, такі як цикли живлення, запилення, циркуляція води тощо.

- навчальна та наукова діяльність. Заповідні об'єкти служать науковими лабораторіями для вивчення екосистем, кліматичних змін, біорізноманіття, а також є можливостями для освітніх програм. Вони важливі для екологічного виховання громадян, підвищення рівня екологічної свідомості населення.

- рекреаційна та культурна цінність. Природні об'єкти мають естетичну та культурну цінність, що робить їх привабливими для туристів. Вони є важливими для розвитку екологічного туризму, який може стати додатковим джерелом доходу для місцевих громад.

Територіальна організація заповідної мережі передбачає розміщення охоронних об'єктів у просторі щоб забезпечити їх максимальну ефективність у збереженні біорізноманіття та підтриманні екосистемних функцій. Розподіл заповідних територій повинен враховувати такі принципи:

1. Зв'язність екосистем. Заповідні території повинні бути так просторово розташовані, щоб забезпечити безперешкодну міграцію видів, генетичний обмін між популяціями та підтримку екологічних процесів на значній території.

2. Врахування ландшафтного різноманіття. Необхідно створювати заповідні території в різних природних місцевостях,

щоб покрити весь спектр екосистем — лісові, водно-болотні, степові, лучні тощо.

3. Наукові критерії. Процес визначення розташування заповідних територій має базуватися на наукових дослідженнях, які дозволяють виявити найбільш цінні ділянки для збереження видів і екосистем.

4. Соціально-економічні аспекти. Оцінка потенційних заповідних територій має враховувати не тільки екологічні вимоги, але й соціально-економічний контекст, включаючи потреби місцевих громад, можливості розвитку екотуризму та інші фактори.

Оцінювання заповідних об'єктів різних функціональних категорій розпочинаємо з заказників. Заказники є важливими для охорони специфічних природних об'єктів або видів. На території Байковецької громади є кілька заказників, які потребують ретельної оцінки щодо стану збереження біорізноманіття, наявності загроз для екосистем та можливості розвитку охорони.

Оцінка включає:

- визначення видового складу флори та фауни.
- аналіз стану екосистем.
- виявлення антропогенних загроз: вирубка лісів, сільськогосподарська діяльність, забруднення вод та ґрунтів.

Пам'ятки природи на території громади є об'єктами з високою науковою, історичною або культурною цінністю. Їх оцінка включає визначення їхнього стану, виявлення впливу людської діяльності та розробку заходів для збереження таких об'єктів.

Оцінка територіальної структури заповідних об'єктів включає вивчення їхнього розташування на карті, площі та зв'язності між об'єктами. Важливою є оцінка екологічної цілісності територій, а також виявлення прогалін в мережі заповідних територій, що може призвести до втрати біорізноманіття.

Перспективні заказники – це території, які мають великий потенціал для збереження біорізноманіття та природних ландшафтів. Оцінка таких територій базується на рідкості видів, екологічній цінності, а також наявності природних загроз. Створення нових заказників у Байковецькій ТГ може включати:

- охорону природних водно-болотних угідь, лісових масивів;
- захист рідкісних видів тварин і рослин, таких як орхідеї або види, що перебувають під загрозою зникнення.

Розбудова регіональних мереж заповідних об'єктів є важливою для підтримки екологічної стабільності. Це включає інтеграцію нових природоохоронних об'єктів у загальну екологічну мережу регіону, що дозволяє забезпечити їх екологічну цілісність і зв'язність.

Екологічна оцінка заповідних територій Байковецької сільської громади показала, що ці території мають значний потенціал для збереження біорізноманіття та підтримки природної рівноваги. Однак існують певні загрози для природних комплексів, зокрема антропогенні фактори, які вимагають впровадження заходів щодо охорони природи.

Для забезпечення ефективного збереження природних заповідних територій на теренах громади необхідно:

1. розширити заповідну мережу громади, створивши нові заказники та пам'ятки природи;
2. покращити зв'язність існуючих заповідних територій;
3. вжити заходів щодо мінімізації антропогенних впливів на природні об'єкти;

Література:

1. Байковецька територіальна громада. Офіційний сайт. URL: <https://bsr1653.gov.ua/> (дата звернення 12.09.2024 р.)
2. Природокористування. Навчальний посібник. За ред. проф. Царика Л.П. Тернопіль СМП «Гайп», 2015 398 с.

3. Тернопільщина: цілі і потенціал сталого природокористування. Монографія. За ред. проф. Царика Л.П. Тернопіль: науково-видавничий відділ ТНПУ, 2016. 498 с

4. Царик Л.П. Географічні засади формування і розвитку природоохоронних систем Поділля: концептуальні підходи, практична реалізація. Тернопіль: Підручники і посібники, 2009. 320 с.

5. Царик Л., Царик П., Вітенко І. Підходи щодо оптимізації ландшафтно-екологічної організації території обласного регіону. *Наукові записки ТНПУ ім. В. Гнатюка. Серія: Географія*, 2021. № 1. С. 177-188.

6. Царик Л., Кузик І. Геоекологічні засади землекористування, емісії парникових газів та охорони природи (на матеріалах територіальних громад): Монографія. Тернопіль: Осадца Ю.В., 2024. 238 с.

7. Tsaryk L., Yankovs'ka L., Tsaryk P., Novyts'ka S., Kuzyk I. (2020). Geoeological problems of decentralization (on Ternopol region materials). *Journal of Geology, Geography and Geoecology*, 29.(1), 196-205. doi: 10.15421/112018.

Дмитро СТЕПАНІЮК, магістрант
Науковий керівник: к.геог.н., доц. Стецько Н.П.

НАЦІОНАЛЬНИЙ ПРИРОДНИЙ ПАРК «КРЕМЕНЕЦЬКІ ГОРИ» У СИСТЕМІ ЗАПОВІДНОГО ТА РЕКРЕАЦІЙНОГО ПРИРОДОКОРИСТУВАННЯ

Національний природний парк «Кременецькі гори» розташований на півночі Кременецького району Тернопільської області. Його площа становить 6951,2 га земель, що належать державі. З півночі територія національного природного парку обмежується уступом Кременецького кряжу та